

ATEŞKESİN ARDINDAKİ FİLİSTİN TABLOSU

Ahmet Faruk Asa

Referans için: Asa, Ahmet Faruk. "Ateşkesin Ardındaki Filistin Tablosu". İNSAMER Analiz. 04.11.2021.

 Analiz

2021 yılı Mayıs ayında yaşanan direniş ve ardından imzalanan ateşkes anlaşmasıyla birlikte Filistin'de yeni bir süreç başlamıştır. Mayıs sürecini önceki direniş dönemlerinden farklılaştıran koşullar, Filistin'de yeni dönemin de belirleyici değişkenleri olarak üzerinde durulması gereken temel noktalar. Bu değişkenlerin Mayıs sürecinden bugüne, konjonktürdeki pozisyonunu ortaya koymak, muhtemel çatışmaların ve çözümlerin de ipuçlarını verecektir.

Mayıs ayında çıkan olayların ardında esas olarak dört temel faktör bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla yerleşim meselesi,

kamusal baskılar, Mescid-i Aksa'ya yapılan saldırılar ve tutuklamalardır. Bu yazıda, sayılan bu dört değişkeni merkeze alarak Filistin'de ortaya çıkan yeni gerçeklikleri ele almaya çalışacağız.

Yerleşimler

Mayıs ayında çıkan olayları da kapsayacak şekilde bölgedeki en büyük yapısal sorunlardan biri yerleşimciler meselesidir. Geçtiğimiz aylarda Şeyh Cerrah Mahallesi üzerinden kristalleşen yerleşimci problemi, günümüze yaklaştıkça farklı örneklerle devam etmiştir. Bu örnekler, İsrail'in bölgeyi Yahudileştirme planlarında

farklılaşma olmadığını bir kez daha göstermiştir. Ancak yerelde ve küreselde yerleşimlere verilen tepkiler dikkate alındığında, Filistin'deki hak ihlallerinin oluşturduğu farkındalık ve görünürlüğü Mayıs Savaşı ile beraber kırılma yaşadığını söylemek mümkündür. Yerleşimlere yönelik Filistin halkındaki toplumsal aktivasyonun ve kenetlenmenin artması, İsrail'in yerleşim ajandasını kolay bir şekilde hayata geçirememesine sebep olmaktadır.

Mayıs ayındaki direnişin Filistin adına en önemli kazanımı, Filistin kimliğinin İsrail tarafından parçalanan bu coğrafyadaki her bir kıta sahasında yaşayan Filistinli tarafından üst başlık olarak görülüp, Filistinlilik kimliğinin korunması olmuştur. Dolayısıyla mayıs ayının ardından yasa dışı yerleşimlere ve diğer hak ihlallerine verilen toplumsal reaksiyon yerelde kalmamış; Filistin'in diğer bölgelerinde de savunulmuş, mücadele edilmiştir. Başlangıçta Şeyh Cerrah Mahallesi üzerinden gündeme gelen yerleşimci problemi, ilerleyen aylarda Silvan ve Beyta mahalleleri üzerinden devam etmiştir. Özellikle Silvan Mahallesi, konumu gereği oldukça stratejik bir öneme sahip olup, Kudüs'ün Yahudileştirilmesi kapsamında önümüzdeki dönemde de üzerinde durulması gereken yerlerden biri olacaktır.

Yerleşimci tehdidinin boyutları yalnızca Filistinlilerin yaşadığı yerlerle sınırlı kalmamış, bölgede Müslümanlara ait tarihî yapılar üzerinden de kendini göstermiştir.

Filistin mimarisine dair en eski örnekliklere ev sahipliği yapan Lifta kasabası ve Yusufiye Mezarlığı'nın İsrail saldırısı altında olması, İsrail'in bölgeden silmek istediği Müslüman izine dair önemli hadiselerdir. Yusufiye Mezarlığı, şehrin İslami kimliğini ön plana çıkaran önemli stratejik yerlerden biridir. Silvan ve Beyta mahalleleri, Lifta kasabası, Yusufiye Mezarlığı gibi işgal devleti güçlerinin saldırıları altında olan yerler, İsrail'in geçmiş dönem uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, ivedilikle sahip çıkılması gereken yerler olarak gözükmektedir. Zira İsrail geçtiğimiz yıllarda Müslümanlara ait Mamilla Mezarlığı'nı yıkarak üzerine Tolerans Müzesi yapmıştır. Sırf bu olay bile İsrail'in yerleşim siyasetini ön plana çıkararak kendini meşru gösterme girişimlerine bir örnektir.

Bunlara ek olarak, bölgenin Yahudileştirilmesi kapsamında işgal devleti İsrail'in sessiz ve derinden işleyen bir ajandası olduğunu da unutmamak gerekir. Yer isimlerini, tabelaları değiştirerek bölgelere İbranice isimlerin verilmesi, üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir.

Yerleşim/yerleşimci problemi, İsrail'in iç siyasetinde de belirleyici faktörlerin başında gelmektedir. Naftali Bennett'in partisi Yamina, aşırı sağ görüşleriyle öne çıkmakta ve işgal altındaki Batı Şeria'da yasa dışı Yahudi yerleşim birimleri kurulmasını desteklemektedir. Filistinlilere düşmanlığını gizlemeyen Bennett'in siyasi

görüşünün merkezinde yerleşimci siyaseti yer almaktadır ve Bennett, Batı Şeria'nın yaklaşık %60'ının ilhak edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Batı Şeria'daki yerleşimler üzerine kurulu bir siyasi arka planı olan Bennett'in siyasi manevra alanının oldukça dar olduğunu belirtmek gerekir. Bu noktada yerleşimci işgallerinin sona ermesi için koalisyondaki başta Ra'am olmak üzere diğer söz sahibi partiler, hükümetin yetki alanını hızlı bir şekilde sınırlayabilir.

Güncel siyasi denklemde Netanyahu'nun partisi Likud artık muhalefette yer aldığından bu süreçte muhalefet kanadındaki sağ bloğun, sürekli "Araplara karşı verilecek tavizler" üzerinden propaganda yürüterek siyasi açılım yapması, hükümetin daha baskıcı bir tutum sergilemesine sebep olmaktadır. Zira Araplara karşı başta yerleşimler olmak üzere herhangi bir taviz verilmesi, İsrail'in siyasi hafızası dikkate alındığında Yahudi toplumunda hiç beklenmedik sonuçlar doğurabilir. Bu noktada hükümet paydaşlarının Filistin konusunda önemli anlaşmazlıkları olduğu da görülmektedir. Yazının başında ifade edilen dört önemli değişkenle ilgili olarak hükümet içinde farklı yaklaşımların benimsendiğini de ifade etmek gerekir. Özellikle Mescid-i Aksa'ya yapılan saldırılar ve yerleşimci problemi, hassas dengeler üzerine kurulan hükümetin sarsılmasına yol açabilir; dolayısıyla İsrail'de haziran ayında göreve başlayan yeni hükümetin sürdürülebilir bir yerleşimci siyaseti

yürütmesi şimdilik zor görünmektedir.

Mescid-i Aksa'ya Yapılan Saldırılar

Mayıs ayında yaklaşık 15 gün süren olayların uç verdiği nokta, Mescid-i Aksa'ya Yahudiler tarafından yapılan saldırılar olmuştur. Kudüs Günü'nü fırsata çevirmek isteyen Yahudiler, gruplar hâlinde ve askerler eşliğinde Mescid-i Aksa'ya baskın yapmış, ancak burada Filistinlilerin direnişiyle karşılaşmıştı. Akabinde büyüyen olaylar, önce Gazze'ye sıçramış, ardından 48 Bölgesi'nde ve Filistinlilerin yaşadığı bölgelerin çoğunda kitlesel eylemler meydana gelmişti. Yaşanan olaylar sebebiyle dünyanın birçok yerinde Filistinlilere destek amacıyla gösteriler düzenlenmişti. Ateşkesle beraber İsrail'e verilen tepkiler hafiflese de yaşanan süreç, İsrail'in uluslararası kamuoyundaki menfi konumunu daha da yerleşik bir hâle getirdi.

Mayıs ayından sonra Mescid-i Aksa'ya yapılan en büyük fizikî saldırı, Yahudilerin "Teşa Beav" günü dolayısıyla gerçekleştirdikleri baskınlar oldu. Kudüs Günü'nde olduğu gibi, tapınak grupları yine çağrılar yaparak Yahudilerin bu günü Mescid-i Aksa'da geçirmesini istedi. Bu çağrı, Mayıs ayında Yahudiler adına hüsrarla sonuçlanan süreci telafi etmek için bir fırsat olarak görüldü. Ancak Ramazan ayında çıkan olaylarla Teşa Beav olayları arasında konjonktürel olarak önemli bir farklılık vardı, o da hükümetin değişmesiydi. Ramazan ayında İsrail'de yeni hükümet

kurulamadığı için bu süreç Netanyahu'nun hâlâ başta olduğu ve hükümet kurmaya çalıştığı bir dönemdi; dolayısıyla gerginliğin arttırılması, o dönemki mevcut hükümet için muhtemel bir köprüden önceki son çıkışı. Filistinlilerin verdiği reaksiyonun yerelde ve uluslararası alanda bulduğu karşılığın mayıs ayı itibarıyla önemli bir kırılma yaşaması sebebiyle Teşa Beav, diğer dönemlerdeki gibi İsrail'e istediği türden bir Mescid-i Aksa işgal zemini hazırlayamadı.

Bu süreçte Mescid-i Aksa'ya en az fizikî saldırı kadar önemli olan bir başka saldırı da İsrail yargısı üzerinden gerçekleştirildi. İsrail bölge mahkemesi, Yahudilerin Mescid-i Aksa'da sessizce ibadet hakkı olduğuna dair bir karar aldı. Bu karar, Mescid-i Aksa üzerinde planlanan Yahudi hâkimiyetine yönelik önemli bir karardı. Daha önce de Mescid-i Aksa'da Yahudilerin ibadet etme hakkına dair mahkemelerde kararlar alınmıştı, ancak bu kararlar fiilî bir karşılık bulmamıştı; dolayısıyla İsrail, Mescid-i Aksa'ya yönelik askerî kuşatmalara yargıyı da ekleyerek bölgede statüsel bir değişiklik yapma girişiminde bulundu.

2000 yılındaki İkinci İntifada'dan sonra Mescid-i Aksa'nın her kapısına askerî noktalar kuruldu ve Müslümanlar kontrol noktalarından geçirilerek içeriye alınmaya başlandı. Bu askerî noktalarda İsrail güçlerinin pek çok kişiyi keyfî olarak içeriye almadığı biliniyor. Özellikle Batı Şeria'da yaşayan ve belirli yaşın üstündeki Filistinlilerin Mescid-i Aksa'ya girmesi

kısıtlanıyor. Bir taraftan Müslümanların Aksa'ya girişine kısıtlamalar getirilirken bir taraftan da İslami Vakıflar Heyeti'nin Kudüs'teki otoritesini sarsmak için Yahudilerin polis nezaretinde haftanın bazı günlerinde Mescid-i Aksa'ya girip dolaşması ve ibadet etmesi için baskınlar düzenleniyor.

Gelinen noktada Müslümanların Mescid-i Aksa'ya yönelik ajandasının artık iki yönlü olması gerekiyor. Birincisi fizikî ihlaller ve saldırılar; ikincisi ise daha soyut olan hukuki ve siyasi saldırılar. Fizikî saldırılara yönelik verilecek tepki konusunda hem bölgedeki hem de diğer coğrafyalardaki Müslümanların azımsanmayacak derece önemli bir hafızası/tecrübesi oluştu. Hatırlanacağı üzere İkinci İntifada, Mescid-i Aksa'ya yapılan baskınlara karşılık başlamıştı. O dönemden bugüne İsrail, baskılara ve baskınlara devam ederken Filistinliler de Mescid-i Aksa'yı koruma çalışmalarına devam etti. Dolayısıyla İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik saldırıları karşısında Filistinliler, dağınık ve bilinçsiz bir hareketten ziyade daha kolektif bir bilinçle İsrail'e karşı direnmeye başladı. Ancak daha soyut saldırılar karşısında henüz hem yerelde hem de uluslararası alanda yapılması gerekenler konusundaki soru işaretleri devam ediyor. Bu durumun en önemli sebebi, soyut krizlerin çok boyutlu olması. Mescid-i Aksa üzerinde yargı yoluyla sağlanmak istenen bir statü değişikliği gündeme geldiğinde, konunun doğrudan karşılık bulunduğu mecralar

oldukça çeşitleniyor. Çok boyutluluk, sorunu daha karmaşık bir hâle getirip, çözümsüz bırakma gibi bir tehlikeyi barındırdığı için konunun özünün her daim merkezde olması gerekiyor. Öz ise, işgal devleti İsrail'in kolonyalizm ve mülk gaspı üzerine kurulmuş olduğu gerçeğidir. Konuyu çözümsüz hâle getiren, dünyanın bu sorunu karmaşık bir durum olarak addetmesidir.

Çok boyutluluk, zaman zaman Filistin'le dayanışma içinde olmayı sekteye uğratmıştır; çünkü köklü kurumların karşısında vicdan sahibi toplumların sesleri zayıf kalabilmektedir. Dolayısıyla bu alanda ne yapılacağı konusunda daha derin düşünmek gerekmektedir. Bu derinlikle birleşen dil, doğru anlatım ve kamuoyu baskısı hegamonik güçler karşısında Filistinlilerin haklarını daha sistematik bir şekilde koruyacak ve İsrail'in saldırılarına karşı bir baskı mekanizması oluşturacaktır. Filistin'in devlet oluşunun gerekliliklerini uluslararası siyasette daha güçlü bir zemine taşımak, bu dil ve doğru anlatımın başlangıç noktasını teşkil edebilir.

Analizleri belirli bir coğrafyaya sıkıştırmamak adına, konuyu sadece Mescid-i Aksa ile değil aynı zamanda Kudüs ve Filistin'in geri kalanı ile beraber ele almak gerekmektedir. Buralardaki hak ihlalleri göz önünde bulundurulduğunda; İsrail ve komşuları arasındaki anlaşmalar/ilişkiler, uluslararası hukukun bölgeye dair verdiği kararlar, İsrail-ABD arasındaki anlaşmalar/ilişkiler, normalleşme kapsamındaki

ilişkiler, son olarak da Müslüman devletlerin geçmişten bugüne Filistin konusunda bölgeye ve birbirlerine karşı tutumları değerlendirilerek bir açılımın ortaya konmasının gerekliliği anlaşılmaktadır.

Kamusal Baskılar

Ramazan ayı ile beraber Filistin'de başlayan gösterilerin esas sebeplerinden biri de İsrail'in Filistinlilere uyguladığı kamusal baskılardır. Özellikle Şam Kapısı önünde yaşananlar, kamusal baskıların açıkça gözlemlenebildiği olaydır. İsrail'in baskı ve yıldırma siyasetinin bir neticesi olarak Filistinlilerin insani ve sosyal haklarının ellerinden alınması, Filistinlileri sosyal ağlarda kamulaştıran yeni nesil bir direnişin önünü açmıştır.

Mayıs ayında yaşananlara bakıldığında, belirli konularda İsrail'in uygulamalarının halkta büyük bir öfkeye neden olduğu görülecektir. Bu uygulamaların başını, siyasi olarak sansür ve kısıtlama politikası çekmektedir. Hamas ve Fetih arasında yapılan mutabakat neticesinde, Filistin'de 2021 yılında üç aşamalı bir seçim yapılması öngörülmüştü. Ancak İsrail'in uluslararası hukuka aykırı biçimde Kudüs'teki Filistinlilerin oy kullanmasına engel olan girişimleri, seçim sürecini tıkamış, sonucunda Mahmud Abbastarafından alınan kararla seçimlerin ertelendiği ilan edilmişti.

15 yıldır süren istikrarsız gidişat sebebiyle seçimlere yönelik bu erteleme

kararı halk nezdinde sürpriz bir gelişme olarak değerlendirilmese de seçimlerin yapılmamasının uzun vadede kutuplaşmayı ve ayrılığı derinleştirici bir süreç olacağını da görmek gerekiyor. Seçimin ertelenme kararı ilan edilmeden önce, tüm gruplar bu seçime ciddiyetle hazırlanmış, Filistin'in geleceğini şekillendirecek bir siyasi açılım sürecine girilmişti. Ancak Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, ilerleyen aylarda seçimlerin kapsamını değiştiren bazı açıklamalarda bulundu. Abbas'a göre genel seçim süreci ertelenmeli, fakat yerel seçimler yapılmalıydı. Hâlihazırda olası seçimlerdeki iktidar potansiyeli en büyük gruplardan biri olan Hamas, bu açıklamalara kesin ve net bir şekilde karşı çıktı. Bu süreçte Hamas, siyasi ajandasını genel seçimler üzerine kurgulamış, teknokrat bir hükümet öngörüsü ile ciddi bir kadrolaşma süreci içerisine girmişti. Yerel seçimler için ön plana çıkacak olan adaylar sık sık İsrail tarafından Batı Şeria'da gözaltına alındığından bu yeni seçim kararı dolaylı olarak Hamas'ın siyasi tasfiyesi sonucunu da içinde barındırıyordu. Mayıs ayı sonrasında, özellikle Fetih kanadında ciddi bir güç kaybı yaşandı. Mayıs ayı öncesinde Mervan Bergusi, Nasır Kudva gibi Fetih içindeki karizmatik aktörlerin ayrı listeler üzerinden seçime gireceklerini duyurması, mayıs sonrasında ise süreç yönetimindeki problemler, Nizar Banat hadisesi, İsrail ile yapılan görüşmeler, yaşanan güç kaybının belirleyicileri oldu. Şu anda seçim konusunda herhangi bir mutabakata

varılabilmiş değil; ancak mayıs öncesi potansiyel oy dağılımında ciddi değişimler yaşandığını söylemek mümkün. Gazze'deki grupların Gazze'yi de aşarak tüm Filistin'i savunan bir açılım gerçekleştirmesi, buna karşın Gazze'nin ise ciddi bir insani kriz içinde olması, bölgelerdeki muhtemel oy dağılımlarını da değiştirecek gibi görünüyor.

Kamusal baskıların bir yönü de aile birleşiminin engellenmesiyle kendini gösteriyor. İlgili yasa, 48 Toprakları'nda yaşayan Filistinlilerle Batı Şeria ya da Gazze'deki Filistinlilerin evlenmesi durumunda aile birleşiminin engellenmesini öngörüyor. Filistinliler için oldukça ciddi bir problem olan bu yasa ile evlenen kişilerin oturum izinleri iptal ediliyor. Söz konusu yasanın çıkmasının ardından, yaklaşık 20.000 Filistinli bu uygulamadan etkilendi.

Son olarak İsrail'in Filistinlilere ait STK'ları terör listesine dâhil etmesi de kamusal baskıların önemli bir yönünü oluşturuyor. Terör listesine alınan bu kurumlar aslında kadınlara, çocuklara ve esirlere yönelik çalışan; İnsan Hakları İzleme Örgütü, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası yapılarla da iş birliği içinde olan kurumlar. İsrail'in Filistinlilere yönelik hak ihlallerini sahada en geniş kapsamlı belgeleyen ve dünya kamuoyuna duyuran bu kurumların özellikle seçilmiş olması da İsrail'in insan haklarına ve hukuka yönelik yaklaşımını gözler önüne seriyor.

Tutuklular

Mayıs ayında ateşkesle beraber kazanılan nispi zaferin ardından, işgal devleti İsrail kitlesel bir tutuklama faaliyeti içine girmiş, özellikle bu tutuklamalarda Filistin'in genç nüfusunu hedef almıştır. Yüzlerce Filistinli genç Batı Şeria'da işgal devleti güçlerince tutuklanmıştır. Aynı şekilde hiçbir sebep göstermeksizin Filistinlilerin tutuklanmasına yetki veren "idari tutukluluk" kararının uygulanması da bu süreçten sonra hız kazanmıştır. İdari tutuklulukların artması sonrası, hapishane şartları da ağırlaşmıştır. Covid-19 sebebiyle hâlihazırda zor şartlar altında olan Filistinli mahkûmlar, şartların daha da ağırlaşması üzerine açlık grevlerine ve kitlesel protestolara başlamıştır. Açlık grevleri neticesinde İsrail, oluşan uluslararası baskıyı hafifletmek adına zaman zaman mahkûmlar üzerindeki idari tutukluluk kararını kaldırsa da bu uygulamadan tamamen vazgeçmemiştir. Grev yapan mahkûmların sayısı onlarca kişiyi bulmuş, bazılarının grev süresi aylarca devam etmiştir. Bu noktada tutukluluk durumunun Filistin toplumsal hafızasındaki yeri düşünüldüğünde, İsrail'in hukuksuz uygulamalarına son vermemesinin yakın zamanda büyük bir infiale sebep olma ihtimali taşıdığını da belirtmek gerekir. Tutukluların içinde bulunduğu durum, aynı zamanda İsrail ve

Gazze arasındaki muhtemel esir takasının da belirleyicilerinden biri olmaktadır.

Mayıs ayı ile beraber, esir takası Filistin ile İsrail arasındaki ana gündemlerden biri oldu. "Vefâ'u-l Ahrar" takası üzerinden yaklaşık 10 sene geçti. Filistinli gruplar yakın zamanda bu büyüklükte bir takasın daha gerçekleşeceğini düşünüyor. Hem Gazze hem de İsrail, takas sürecini Mısır kanalıyla yürütüyor. Mısır'ın bölgedeki iç ve dış meseleleri de takas sürecindeki konumunu belirliyor. Dış politikada Etiyopya ile yaşadığı baraj krizi, iç politikada ise Müslüman Kardeşler ile olan durum, Mısır'ın bu süreçte öne çıkan iki esas gündemi olarak dikkat çekiyor. Mayıs ayında yaşanan olaylarda, Gazze ve Filistin meselesindeki önemli rolü bir kez daha belirginleşen Mısır, bu noktada denge siyaseti izleyerek hem bu rolünü kaybetmek istemiyor hem de Etiyopya krizinden dolayı İsrail'i doğrudan karşısına almak istemiyor.

Hamas ise sadece Mısır'la değil, Afrika'daki devletlerin İsrail ile olan ilişkileri konusunda da dikkatli bir siyasi rota izliyor. İsrail'in Afrika Birliği'ne gözlemci üye olarak dâhil olma süreci karşısında Hamas, özellikle Kuzey Afrika'daki ülkelerle yaptığı diplomasi trafiğiyle normalleşmeye karşı bu ülkeleri uyarıyor.